

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВА

В сучасному суспільстві право відіграє доволі значну роль, оскільки воно виступає регулятором відносин. На сьогодні, в науці склалася думка, що оцінити право можна через його ефективність. Ефективність правового регулювання визначається відповідністю кінцевого результату правового регулювання тим цілям, що поставлені законодавцем в правовій нормі. Вдосконалення механізму застосування права обумовлює необхідність з'ясування та виокремлення основних умов та факторів, які забезпечують його ефективність.

Суспільні зміни вимагають нових підходів, нових моделей, які б значно уніфікували процес застосування права. Дослідженням проблеми ефективності права займалися такі вчені, як Аракелян М. Р., Авер'янов В. Б., Бобровник С. В., Головченко В. В., Завальнюк В. В., Ківалов С. В., Оборотов Ю. М., Оніщенко Н. М., Рабінович П. М., Червінська Н. В. тощо.

Ефективність права включає цілий ряд складових: фактичну ефективність (співвідношення між фактично досягнутим, дійсним результатом і тією безпосередньою, найближчою метою, для досягнення якої були прийняті відповідні юридичні норми); обґрунтованість і доцільність (умови та вимоги, що стосуються в основному правотворчості, правової культури, стану законності і забезпечують такий зміст правових настанов та порядку їх втілення в життя, які дозволяють йому виступати в якості дієвого, результативного регулятора суспільних відносин); корисність (фактичну ефективність, узятую під кутом зору обґрунтованості і доцільності правового регулювання, його реального позитивного ефекту); економічність (корисність юридичного регулювання, скориговану з урахуванням кількості витрачених матеріальних коштів, людської енергії, часу).

На нашу думку, в процесі наукового пошуку шляхів вдосконалення механізму правозастосування, особливої уваги вимагають фактори, котрі повинні слугувати орієнтирами в напрямку оптимізації механізму застосування права. У юридичній літературі існують спроби теоретиків визначити основні умови, які могли б слугувати орієнтирами для підвищення його ефективності. Так наприклад, С. Лисенков вважав, що «застосування норм права буде правильним і ефективним лише тоді, коли цей процес відповідатиме таким умовам:

- а) буде законним, тобто що весь процес застосування конкретної норми права повинен здійснюватись тими суб'єктами, на тих підставах і відповідно до тих процедур, які встановлені відповідними правовими нормами;

- б) буде обґрунтованим, тобто застосовуватиметься норма права передбачена для даного конкретного випадку. Обґрунтованість правозастосування передбачає точне та своєчасне виконання вимог правових норм, виключення випадків свавілля правозастосовників, невмотивованість правозастосовних рішень» [5, с. 214].

Деякі автори (В. Б. Авер'янов, Н. М. Онищенко тощо) переконані в необхідності доповнення такого переліку вимогами доцільності та справедливості. Вони сприймають вимоги до застосування права як юридичні засади (умови), з допомогою яких правозастосовний орган (суд, адміністрація державних органів) втілює в життя принципи права.

Серед шляхів підвищення ефективності права, виокремлюють загальні та спеціальні. Серед загальних виділяють економічне, політичне становище суспільства, також його культуру. До числа спеціальних, наближених до правозастосовної діяльності умов слід віднести: соціальне значення, обґрунтованість та досконалість правових норм, досконалість процесуальних норм здійснення правозастосовної діяльності, встановлення законодавцем самої необхідності та меж правозастосування, законність, врахування організації правозастосовних органів, їх забезпеченість матеріально-технічними засобами [2, с. 105].

Важливе значення для ефективної дії права мають різноманітні державні заходи, спрямовані на розповсюдження правового знання серед населення, ознайомлення його з існуючими юридичними механізмами задоволення та захисту зацікавленими особами своїх інтересів, формування в суспільстві позитивного відношення до правових інститутів [1, с. 98].

Досить розширену композицію свого бачення шляхів підвищення ефективності надав О. Павлишин, визначивши такі основні блоки:

Нормативно-правовий блок, тісно пов'язаний із правотворчістю і має три елементи: вдосконалення норм матеріального права, що регулюють усі важливі суспільні відносини; вдосконалення норм процесуального права, що фіксують порядок реалізації (у тому числі застосування норм матеріального права різних галузей і регулюють діяльність органів та осіб, що стосується судового розгляду та вирішення та вирішення юридичних справ); нормотворча діяльність підзаконного рівня, яка розвиває, деталізує або роз'яснює положення законів України.

Конкретними напрямками вдосконалення правозастосування, які належать до зазначеного блоку, є усунення прогалин у праві та юридичних колізій, систематизація нормативно-правових актів, загальне офіційне тлумачення норм права, нормативне закріплення ініціатив, спрямованих на підвищення ефективності правозастосування тощо.

Організаційний блок утворюють напрями пов'язані з продуктивними змінами в організації роботи правозастосовника, зокрема, проведення адміністративної реформи, поліпшення взаємодії відповідних держав-

них органів, служб, посадових осіб, ефективний контроль за їх діяльністю, підготовка рекомендацій для ефективної організації праці, використання нових наукових досягнень, вдосконалення діловодства, юридичної техніки тощо.

Матеріально-технічний блок передбачає поліпшення фінансування, технічного оснащення правозастосовної діяльності, забезпечення високого рівня оплати праці та соціального захисту правозастосовників.

Просвітницький блок об'єднує такі напрямки, як неофіційне тлумачення норм права, підвищення рівня закладів освіти. Стимулювання розвитку загальної ерудиції, спеціальних знань, умінь, навичок правозастосовника, адже останні повинні володіти культурою аналітичного мислення, опановувати логічні методи. Крім того, оволодіння методологією та методами правозастосування стає актуальним завданням не тільки науковців, але й державних службовців, депутатів, працівників бізнес структур, це стає корисним для підвищення правової культури всіх громадян [3, с. 74-75].

Деякі теоретики, такі як І. М. Петров та І. А. Іконицька виділяють «негативну ефективність», яка віддаляє від наміченої цілі. Відомо, що будь-яка дія може бути корисною, нейтральною або шкідливою, економічною, неекономічною і збитковою. Видається, що і така властивість дії, як ефективність, може отримати відповідні значення, які будуть характеризувати співвідношення між результатом дії з її метою. [4, с. 61]

Проти конструкції «негативна ефективності» справедливо виступав Ф. Н. Фаткулін. На його думку, деякі властивості дії правових норм, що фіксуються при негативній ефективності, відносяться до числа побічних, не пов'язаних з метою результатів [6, с. 8].

Тим самим зберігається пряма залежність характеристики ефективності норм лише у відношенні до оцінки основного результату їх дії. Співвідношення ж реальних наслідків дії правової норми, що мають різне (позитивне і негативне) соціальне значення, становить проблему корисності, а не ефективності дії. Автори, які займають таку позицію, наводять наступний аргумент на користь висловлюваної ними точки зору: кваліфікуючи дії тієї або іншої норми як антиефективні, ми враховуємо лише ті конкретні наслідки, які безпосередньо віддаляють нас від досягнення наміченої мети (таким чином, співвідношення між результатом і метою зберігається). Всі інші, як передбачені, так і непередбачені наслідки ми в розрахунок не беремо.

Таким чином, вважаємо, що головною ідеєю, яка повинна пронизувати правосвідомість особи, в тому числі юриста, тим самим забезпечуючи достатній рівень ефективності права, це ідея високої соціальної цінності права та його норм, необхідності їх неухильного дотримання та виконання, суворе слідування законності.

Також слід зазначити, що більшість явищ може мати позитивне, нейтральне й негативне значення. Однак дане правило має винятки. Так, поняття «динамічно» не має нейтрального значення. А його від'ємне значення виходить за рамки смислового змісту самого поняття «динамічно» і має інше самостійне поняття для позначення «нединамічно». Теж стосується категорії «ефективно», коли сенс «неефективно» вже не охоплюється змістом цієї категорії. Таким чином, категорія «негативна ефективність» означає відсутність якої-небудь ефективності взагалі.

Література:

1. Завальнюк В. В. Антропологічне осягнення правової реальності: юриспруденція на перетині епох: [монографія] / В. В. Завальнюк. – О.: Юрид. Л-ра, 2012. – С. 98.
2. Лазарев В. В. Эффективность правоприменительных актов / Лазарев В. В. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1975. – С. 105.
3. Павлишин О. В. Оптимізація правозастосовчої діяльності: теоретико-правові та логіко-філософські засади: [навч. посібник] / Павлишин О. В. – К.: Київський нац. ун-т внутрішніх справ, 2008. – С. 74–75.
4. Петров И. Н. Способы сравнения и изменения эффективности правовых норм / И. Петров // Учен. Зап. ВНИИСЗ. – 1973. – вып. 28. – 235 с.
5. Теорія держави і права: навч. посібник / [за заг. ред. С. Л. Лисенкова, В. В. Копейчикова]. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – С. 214.
6. Фаткулин Ф. Н. Актуальные вопросы эффективности советского уголовного процесса // Вопросы эффективности советского уголовного процесса. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1976. – С. 3–27.

УДК 343.268(091)

ДОНЧЕНКО Владислав

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ В УКРАЇНІ

Актуальність даної теми полягає в тому, що в сучасних умовах розвитку нашої держави та проведення реформ поліції та судової реформи, особливої уваги потребує інститут примусових заходів медичного характеру. Особливо дане питання є актуальним з точки зору історії, а саме є можливість дослідити досягнення даного інституту на різних етапах становлення нашої держави, а також визначити проблеми законодавства та можливості їх усунення та доповнення і систематизації чинного законодавства. Крім того, інститут примусових заходів медичного характеру потрібно розглядати виділивши основні етапи.

Метою цієї статті є дослідження історичного розвитку інституту примусових заходів медичного характеру на різних етапах розвитку нашої держави.